

*őseim tömör szavára,
gyermekszemem friss fényére* (Három öreg, 38. o.)

Ez a segítség alárendelt hivatású, a kollektivitás az individuum szolgálatában áll, annak termőtalaja:

*Azért kellett talán
dalolni száz holt parasztnak
és űlnödni szántás közben,
hogy egykor én megszólaljak* (u. o.)

viszont ez a megszólalás, az individuum tökéletes kifejeződése nem öncél, nem Übermensch, hanem visszafordul a kollektivitás szolgálatára:

*Repüljétek szavak,
kiáltások ti emlékek,
zudulj föl nép, susterogd szét,
a te nevedben beszélek* (u. o.)

Kollektívum és individuum nem állnak még tiszta dialektikus kölcsönhatásban, az individuum mozzanata mindig előtérbe nyomul és a viszony is a kettő között mindig függőleges; az individuum *kiemelkedett* a közösségből és ha nem is szakadt el tőle, de csak, mint multat huzza maga után:

*Nem feledhetem én
Soha, honnan jöttem,
Szalomban is azt hiszem, hogy
Kutyánk jár mögöttem* (Nehéz föld 29. o.),

mégis van az individuumban valami momentum, mely arra mutat, hogy individualitása értékét a kollektivitás szolgálata adja meg. Az értéknek a minemősége és a szolgálatnak a módja azonban még teljesen tisztázatlan. Heroikus kiállás („...de haraggal, de kihívó harcra szító jeladással... itt állok a földön, amely neked ígéretetett, nyögő fa vad vihar előtt hajladozik, integetek...” (Három öreg, 38. o.), — messzihangzó szózat (amelyre „felém e szép dombok megett, börtönajtók nyílnak maguktól”), — egy hatalmas tett, („...történelem mostohája, kerekedj fel a pusztából egy új honfoglalásra...” (Három öreg, 39. o.). — csupa individuális gesztus, tartalom nélküli, absztrakt általánosság:

*Jön a válasz már, jön a válasz,
mennydörgőn, hová odacsap,
dadogó visszhanggal omlnak
egymásra, gögös vad falak*

mi sem természetesebb tehát, hogy e falnakmenéssel nem a gögös falak omlanak össze, hanem ő tántorodik vissza és úgy érzi, hogy ideáljai megcsalták, az eszme más, az emberek mások. Sem a mult, sem a jelen nem az övé, valami hiba történt, amire még nem tudott rájönni, valahol eltévedt és most révetegen néz körül, „mint mosolygó — bizony zavartan mosolygó — merénylő“:

*Kifuthat alólam ez a föld, ez a kor,
Nem az én korom ez...
Nem ide jöttem én, nem ide indultam!
Valamit rámbistak, amit előlultam.* (Sarjurendek, 74. o.)
(Sándor Pál)

A COW-BOY REGÉNYEK. A termelés tervszerűtlenségei egyre jobban megingatják a nagytömegek létalapját és fokozzák az általános ellátatlanságot. A napi megélhetés ezernyi gondja szövevényesen hálózza be a kis egzisztenciákat. A legtermészetesebb életszükségletek realizálhatatlanok vagy épp kényszerűségből mellőzendő luxus. Mindez mély, s a jelenlegi életfeltételek mellett elkerülhetetlen hiányérzeteket kelt. Ez

a helyzet különösen a nagyvárosokban, ahol a kenyérkereset a kő és aszfaltrengeteg fullasztó, zsivajos légkörébe zárja a tömegeket. A leredukált életnívó nem engedélyez utazást, sőt kisebb kirándulásra sem futja. A természethez így alig van kapcsolata: tájról, vidékről csak homályosak a képzetei, viszont ezek az elmosódó képzetek is elegendők ahhoz, hogy a lélek nosztalgikus vágyódással teljék meg erdők, mezők kellemei után. Emellett szürke, agyonunt mederben folyik az élet s mindenütt sikertelenség, nélkülözés, nagy küzdelem apró előnyökért... A kor fejéttvesztett, irány nélküli embere a mindennapi valóság síkján semmi olyat nem talál, ami pozitívan kárpótolná hiányérzeteiért. A bizonytalan, létében szorongatott ember sorsa bogozása helyett zsiibbasztó bódulatokba menekül s a hanyatló életüzem üzleti vállalkozói kínálgatják is a mákonyt uton-utfélen. Politikai ígérek tömkelegétől giccsfilmekig és ponyvairodalomig mindent garmadával dobnak a szellemi narkóziót sóvárgó elé.

A közfelfogással ellentétben ponyvairodalmat, kiváltképp mai formáját, a cowboy-regényeket nemcsak kamaszokban lévő gyermekek és minden rosszra kapható külvárosi csibészek olvasnak, hanem főleg a termelőrétegekhez tartozók, akik a végzett munkához viszonyítva, mégis ellátatlanok s az öntudatlanság tiszteletében a képzelet útján emigrálnak ama megmásultnak vélt létfeltételek keretében kibontakozó életkép felé, amit a cowboy regények hazug romantikával közvetítenek. A messzi, exotikus tájakon lebonyolódó hőstettek hitelessége a társadalmi valóság elől megfutamodó olvasó előtt éppen a földrajzi távlat következtében megnő, annál is inkább, mert a térbelileg közelfekvő, konkrét környezeti adottságokhoz való igazodás felelőssége nélkül vágyálmaival könnyen beleazonosulhat az idealizált hős szerepkörébe.

A cowboy-könyvekben mutatkozó nagyobb keresetet a többi kalandorregényekkel szemben magyarázza még az is, hogy az olvasó említett helyhez kötöttsége a rendkívüli kalandok terepéül szolgáló vidék hamis helyrajzi ábrázolása és giccses tájfestése miatt illuzórikusan feloldódik. A detektív- és gangszter-regények városi környezetben játszódó cselekményei korántsem váltják ki azt a hatást, ami az olvasó képzeletét elvonatkoztatná a realitások idioszinkráziával szemlélt területéről. A bonyolult bürokratikus államszervezetbeli élet nehéz feladatokat és sokszor elviselhetetlen terheket ró az egyénre. A termelés, a közlekedés és egyéb életfunkciók egyre hatalmasabb technikai tendenciákat öltő folyamata egyoldalú, nyomasztó viszonyban áll a birtokon kívüli tömegekkel, mert csak a termelés, az előállítás fáradságaiban vesznek részt: a létrehozott javak élvezetétől elesnek. A kiszolgáltatottság, a tehetetlenség, a lényegében semmit-sem-tehetés érzete az, ami a tömegek figyelmét a kalandorregények szabadon cselekvő hőseire irányítja. Tagadhatatlan ugyan, hogy hatással van a dolgok és tények okaival tisztában nem levő tömeg képzeletvilágára az az egyszerűség és áttekinthetőség is, melyben a cowboy regények hősei uszkálnak és hadakoznak s amelyet éppen egyszerűsége és bonyodalmaktól való mentessége tesz számára rokonszenvenné, valamint az is, hogy hasonló környezetben maga is tevőlegesen tudna részt venni, legalább saját élete irányításában. Eredetileg azonban mégsem ez a pozitívum, hanem környezete működéséről való képzetének negativuma az, ami magyarázat nélkül, ösztönyszerűen a primitivitás e formája felé hajtja. S itt nemcsak az egyszerű emberről van szó, hanem a kereskedőről, akinek tevékenysége akár állami beavatkozás, akár politikai fordulat folytán máról-holnapra megbénulhat. A gépezet máról-holnapra haszontalannak nyilvánítható csa-

varja akar itt lélekben önálló géppé lenni, tudattalan és érzelmi indokból, ahelyett, hogy tisztába kívánna jönni. Következésképp a szociális összefüggések ismerete nélkül ösztönösen keresi mindazt a vadnyugati ponyvában, amiből életében egyre kevesebbet talál. Képzelete olyan hamis, de áttekinthetőbb és letisztultabb létformák felé repül, melyeket megvalósíthatóknak vél. Az pedig, hogy a kalandok hőseivel azonosul, függvényi és devalvált állapotából való elkivánczolásra utal.

A magyar nyelvterületeket aránylag olcsó áron, budapesti kiadók árasztják el ponyvaregényekkel. Pesti Hírlap, Nova, Képes Regények, Tarka Regénytár, Világvárosi regények, Pengős- és Félpengős-sorozatokban megjelenő könyvek. A vállalkozók kiadványaikat úgy csoportosítják, hogy minden két-három kalandorregényre egy cowboy kötet következzék s ezáltal az exotikus történetek iránti érdeklődést állandóan felszínen tartják.

Ellensúlyozásul célszerű lenne a réalista irodalom művészi értékeit propaganda áron forgalomba hozni, megmutatni ezáltal a módot és lehetőségeket, hogy a nagy tömegek hozzájuk közelebb eső síkon hogyan hathatnak alakítólag a dolgokra, hogyan tehetik hasznossá magukat. Ilyenformán a fantasztikumok és hig lére eresztett kalandorregények cselekménysorozata helyett a saját életével szemben mindegyre tanács-talanabbul álló átlagolvasó figyelmét hozzá közelebb eső vagy hozzá szervesen kapcsolódó tények felé fordítani. A narkózist keresők az anyagi hozzáférhetőségen keresztül így feltétlenül megbarátkoznának a komoly irodalommal is. (Lázár József)

TÖRTÉNELEM ÉS VERS. Bizonyára nem tulzottan időszerű ma verset s talán még kevésbé verses történetet írni. *Szentimrei Jenő* könyvének sulypontja azonban sem a költeményen, sem a történelmen nincs kifejezetten s feltétlenül mellébeszélés lenne kizárólag ezekből a szempontokból vizsgálni.

Talán az ismeretek könnyű és tetszetős formában való megrögzítését tekinthetjük *Verses Magyar Históriaja* főcéljának leginkább. Hogy ez az ifjuság számára mit jelent, azt legszemléltetőbben az „ante, apud“ példája mutatja, amit csaknem minden magolója rég elfelejtett volna, ha nem vers formájában tanulja meg. Egyébiránt hosszan és eredménytelenül lehetne vitázni afölött, hogy a mult ismerete mennyiben van akár egy nép, akár az egyén segítségére jövője alakításában értelmileg s ha Szentimreinek az Előhangban tett erre vonatkozó utalásai helyeseknek bizonyulnak, azt semmiképp sem értelmi, hanem kizárólag érzelmi befolyás által éri el, minthogy a vers még így, történeti tényekkel töltötten is inkább érzelmileg, mint értelmileg érinti olvasóját.

E két egyaránt elégtelen szempont — a költészet műfaji időszerűtlenségének s a történeti eseményeknek, mint igen problematikus jövőalakító tényezőknek szimbiózisából ime mégis könyv született s akár pedagógiai szempontból, akár művészi teljesítményként tekintjük egyaránt értékelnünk kell.

Az igazság s a művészi szép nem mindig fedik egymást tökéletesen, sőt gyakran csak nagy erőfeszítéssel hozhatók annyira-amennyire összhangba. Ez a körülmény pedig szükségszerűen gátolja a költői szárnyalást. A történeti igazság s a költészet immanens esztétikai követelményeinek tökéletes összehangolása ezer év eseményein keresztül, vagy akár csak a főbb mozzanatok tekintve is, mint Szentimrei teszi — csaknem teljesen lehetetlen. A költői nekilendülést mindegyre fékezi a történeti igazság. Minthogy pedig a cél első sorban ismeretek közvetí-